

Santa Apol·lònia, patrona dels dentistes

Miquel Bruguera i Cortada

Unitat d'Estudis Acadèmics. Col·legi Oficial de Metges de Barcelona. Barcelona.

Introducció

Santa Apol·lònia d'Antioquia és la patrona dels odontòlegs i, alhora, també és la protectora dels malalts que tenen mal de queixal i altres problemes de les dents¹. En aquesta funció de protectora, santa Apol·lònia comparteix responsabilitat amb altres sants, com santa Isabel d'Hongria o sant Medard, que també eren invocats pels malalts amb dolors a les dents, quan es creia en el poder taumatúrgic dels sants.

Santa Isabel d'Hongria visqué en el segle XIII. Filla d'un rei, queda vídua als 24 anys i deixa la seva riquesa als pobres i per construir hospitals. S'ha convertit en un símbol de la caritat cristiana².

Sant Medard fou un sant francès del segle V, que va evangelitzar França i va arribar a bisbe de Noyon³.

Vida i mort de santa Apol·lònia

Santa Apol·lònia neix a Alexandria l'any 200 dC, quan Egipte era una província romana. Era filla de pares pagans. L'any 216, als setze anys, és batejada, es converteix en predicadora de la fe cristiana i decideix renunciar a casar-se.

Durant el regnat de l'emperador Felip l'àrab, l'any 249, és capturada per soldats romans, acusada d'atemptar contra Roma. Té 49 anys i, per l'època, es considera que és una dona gran.

És el dominic Jacques de la Voragine qui, en el seu llibre *La llegenda daurada*, narra amb detall el martiri de la santa⁴. Entre les tortures a les quals és sotmesa perquè abjuri de la seva fe i adori els deus romans, li trenquen les dents amb una pedra. Després la cremen però, com que les flames no la consumeixen, és degollada.

Diu la tradició que, quan la santa és a la foguera, recomana a les persones presents que si en algun moment

pateixen de les dents invoquin el seu nom i ella intercedirà davant el Senyor per alleugerir el seu mal.

A mitjan segle III dC és quan es produeix la major part dels martiris de cristians en mans de les autoritats romanes, arran del temor que en els territoris més allunyats de Roma hi hagués revoltes impulsades pels cristians.

Patrona del dentistes

Apol·lònia fou canonitzada pel papa Marcel·lí, com a reconeixement de la seva fe cristiana, 50 anys després de la seva mort, però la seva existència s'oblida fins entrat el segle XIV, quan el metge portuguès Petrus Hispanus, que més tard serà papa amb el nom de Joan XXI, recomana que les persones que tinguin mal a les dents s'encomanin a santa Apol·lònia i li resin una oració, que els farà marxar el mal. Comença d'aquesta manera la devoció a santa Apol·lònia⁵.

Ja a inicis del segle XX, els col·legis oficials de dentistes espanyols prenen l'acord de considerar-la la seva patrona.

FIGURA 1. Quadre de Santa Apol·lònia a la seu del Consejo General de Colegios de Dentistas, a Madrid

Correspondència: Miquel Bruguera i Cortada
Unitat d'Estudis Acadèmics
Col·legi Oficial de Metges de Barcelona
Passeig de la Bonanova, 47
08017 Barcelona
Adreça electrònica: mbruguera@comb.cat

A la seu del Consejo General de Colegios de Dentistas, a Madrid, tenen el quadre de santa Apol·lònia que es mostra en la Figura 1. Els odontòlegs peruans han escollit com a patró de la professió sant Martí de Porres⁶.

Devoció a santa Apol·lònia

A banda de la devoció a la santa que puguin sentir els odontòlegs catòlics i dels actes religiosos que organitzin els col·legis de dentistes, el dia de santa Apol·lònia, que se celebra el 9 de febrer, hi ha poques manifestacions de devoció cap a la santa.

Només dotze poblacions espanyoles li han dedicat un carrer: Àvila, Avilés, Cariño (A Coruña), Peñaranda de Bracamonte (Salamanca), Granollers, Càceres, Sòria, Higuera de Varga (Badajoz), Santiago de Compostela, Sòller, València i Madrid. Cal advertir, però, que a Madrid el carrer està dedicat a "santa Polonia", que és una forma acceptada de designar la santa en castellà.

Una forma de facilitar la devoció dels creients a un sant o una santa és l'accessibilitat a les seves relíquies, és a dir, restes d'ossos, cabells o dents. Les relíquies que hi ha de santa Apol·lònia son dents que van recollir fidels presents en el seu martiri.

Les relíquies són importants perquè es considerava que, si es resava davant les relíquies d'un sant o santa en cas de necessitat, hi havia més possibilitats d'aconseguir l'objectiu que si es feia una oració íntima sense cap sant com a destinatari.

Segurament per la creença en la capacitat taumatúrgica de les dents de la santa, es conserven centenars de dents atribuïdes a santa Apol·lònia repartides entre centenars d'esglésies de mig món.

Atributs de santa Apol·lònia

Els atributs són els objectes que tenen els sants i les santes a les mans o l'animal de companyia que tenen al costat, que, en alguns casos, pot ser un gos. Els atributs faciliten el reconeixement del sant o la santa en pintures, estàtues, vitralls o estampes.

Santa Apol·lònia es representa en la iconografia com una jove, malgrat ésser una dona gran, amb unes tenalles a la mà, que indiquen un instrument per arrencar les dents (Figura 2). En moltes pintures es veu com els botxins arrenquen amb tenalles les dents de la santa (Figures 3 i 4), tot i que la història del seu martiri indica que les dents li van ser arrencades amb un cop de pedra. En algunes representacions de santa Apol·lònia pot veure's una dent a l'extrem de les tenalles (Figura 2) o varies dents posades en una safata.

Usualment, la santa duu una palma, que indica que va estar sotmesa a martiri. En el quadre de Zurbarán, segurament el més famós de la santa (Figura 5), del Museu del Louvre, es veu la fulla de palma i les tenalles.

FIGURA 2. Santa Apol·lònia, 1475, d'Ercole di Roberti, (c. 1451-1496), conegut també com Ercole Ferrarese. Museu del Louvre

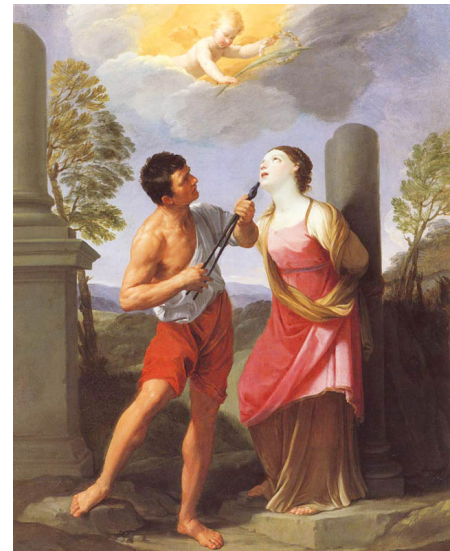

FIGURA 3. Martiri de Santa Apol·lònia, de Guido Reni (c. 1606), col·lecció particular

Origen del nom Apol·lònia

Per a alguns autors, el nom Apol·lònia té les mateixes arrels que el de sant Apol·linar, i estarien relacionats amb el

deu Apol·lo. Altres creuen que prové de la paraula grega *apol·lyni*, que significa destruir.

El doctor López Madera i santa Apol·lònia

Gregorio López Madera era metge de la Cort espanyola en els temps de l'emperador Carles I i del rei Felip II. Pels seus mèrits, el rei el va nomenar protometge. Va acompanyar Joan d'Àustria a la campanya de Las Alpujarras per sufocar una rebel·lió dels moriscos.

El doctor Gregorio López Madera tenia un petit retau-
le dedicat a santa Apol·lònia a la façana de la casa madri-
lenya on vivia. Per aquesta raó, el carrer es coneixia com
carrer de "santa Polonia", terme —com hem comentat més
amunt— equivalent a Apol·lònia. Aquesta denominació
figura ja en el nomenclàtor dels carrers de Madrid de 1769.

Santa Apol·lònia a Catalunya

Santa Apol·lònia és la patrona de Planès, un veïnat de po-
ques cases que pertany al municipi de Planoles, a la co-
marca del Ripollès. A l'església del poble hi ha una escultu-
ra de guix de la santa. A més, el poble disposa d'uns goigs
dedicats a santa Apol·lònia⁷.

El dia de santa Apol·lònia, el 9 de febrer, la Confraria
de Santa Apol·lònia de Barcelona, fundada el segle XVI,
de la qual actualment el confrare major és el Dr. Josep Ma-
ria Ustrell i Torrent, ho celebra solemnement. La seu de
la Confraria és el monestir de Santa Maria de Montsió, a
Esplugues de Llobregat⁸.

FIGURA 4. Martiri de Santa Apol·lònia, església de Santa Àgata a Bèrgam (Itàlia)

FIGURA 5. Santa Apol·lònia, de Francisco de Zurbarán. Museu del Louvre (París)

FIGURA 6. Martiri de santa Apol·lònia, pintat per Guido Reni. Museu del Prado (Madrid)

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Donnelly R. St. Apollonia: the patron Saint of Dentistry. *J Hist Dent*. 2005 Nov;53(3):97-100.
2. Santa Isabel de Hungría. Religiosa (1207-1231). Consultable a: <http://www.divinavoluntad.net/>. Accés el 4 d'octubre de 2022.
3. Duchet-Suchaux G, Pastoureau M. Guía iconográfica de la Biblia y los santos. Alianza editorial; 2009.
4. de la Voragine J. La legende dorée. París: Gallimard; 2004. De la Voragine S. La leyenda dorada. Alianza editorial; 2001 [Traducció de Macías JM].
5. Laval E. Petrus Hispanus, médico medieval, elegido Papa con el nombre de Juan XXI. Bosquejo de la medicina en la Edad Media. *Rev Chil Infectol*. 2013;30(5):562-5.
6. Colegio Odontológico del Perú. Patronos de la Odontología. Consultable a: <https://www.cop.org.pe/patronos-de-la-odontologia>. Accés el 4 d'octubre de 2022.
7. Ustrell Torrent JM. Santa Apol·lònia de Planès. *Butlletí COEC*. 1996;67:20-23.
8. Ustrell Torrent JM. La història entorn de Santa Apol·lònia i la seva confraria a Barcelona. *Butlletí COEC*. 1994;57:14-19.